

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

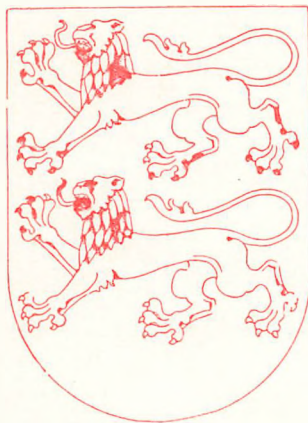
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MÅNEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Sæmfund for Sønderjylland
ved H. Neumann, Christian Stenz og W. Christiansen

INDHOLD:

- Bernhard Hansen: *Forholdene i Rends i det 19. århundrede.*
Hans Vald. Gregersen: *Et par hjemmetyske røster i anledning
af stændervalget i 1860.*
J. Raben: *Spøgeri og anden overtro (Als).*
Olav Christensen: *Forvarsel.*

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Overlærer W. Christiansen, Brorsonsvej 37, Tønder
Museumsinspektør H. Neumanns adresse er: Åstrupvej, Haderslev.
Viceskoleinspektør Chr. Stenz adresse er: Chr. Paulsen skolen, Flensborg

FORHOLDENE I RENDS I DET 19. AARHUNDREDE

Af Bernhard Hansens Optegnelser

SKIK OG BRUG I RENDS I DET 19. AARHUNDREDE

Om Mikkelsdag begyndte man at »sidde oppe« om Aftenen. Bonden havde et tykt Talglys for sig paa Bordet, det skulde oplyse Stuen, som dog henlaa i Halvmørke. Konen og Pigerne kartede og spandt eller strikkede. Karlene snoede Tyder (Halmreb), og Avlskarlen (hos Andersen gamle Jes, som før er omtalt) bødede hele Vinteren paa Gaardens Seletøj. Om Vinteren hvilede dengang alt Markarbejde.

Tidligt i Marts Maaned begyndte Markarbejdet i bidende Kulde. Drengen maatte passe Faarene (»æ Faarhier«), og Karlene begyndte at rydde Grøfterne. Paa Søndermarken var disse jo tørre. Saa kom »Flaw«-gravningen og Tørvestrygningen, og saa kom Midsommer med Høstens Begyndelse. Længe forud var Kreaturerne jo kommet ud. Hver Bonde havde en »Hier«. Min Far, Hans og Bonnik Høist, Detlef Hostrup og andre var i mange Somre Staldbrodre inde paa Vesteragre osv. Der var bygget »Folde« der med Jordmure, og i dem blev Kreaturerne drevet ind om Natten. Om Morgenen kom saa »æ Hier« og drev Dyrene ud paa Græs.

Naar Vejret var godt om Sommeren, var Hyrdelivet dejligt; thi de havde godt Smørrebrød med. Men om For- og Efteraaret maatte de døje megen Kulde; thi de fattige Drengene havde ikke varmt Tøj paa. I Rends havde de jo lang Markvej, og de kørte derfor til Marks til Græsslaaning Klokken 3—4 om Morgenen. En forsvarlig Madkurv havde Folkene med, og hen paa Formiddagen kom Bonden selv med en »Rald« (tror jeg nok, den hed) med Grød. Lorens Toft har tit vandret med Grøden, saa jeg.

Rugen var jo den vigtigste Kornsort i Rends, og naar denne Høst

var til Ende, blev der holdt »Rowhøtte«. Da gav det Vinsuppe og kogt Skinke, derefter Punse. Alle, som havde hjulpet ved Høstarbejdet, blev indbudne. Saaledes var ogsaa Bendix Sørensen eller lille Diks, som han kaldtes, paa et Rowhøtte hos Dins Tinglef blevet lidt anløben. Han var trukket i Asmus's gamle Uniformsfrakke og vilde nu spille Soldat og havde derved det Uheld at vælte Kaffeledlen fra Bordkanten. Hanne Marie knurrede lidt, men lille Diks tog hende rask om Livet, snurrede rundt med hende og sang: »Rits, rats, side rom bom bom, Infanterist rei æ Kaffekeel um«. Saa var alt i Orden.

Byen havde naturligvis en *Markmand*, som gik afvekslende i Kost hos Bønderne. Om Aftenen gik han omkring paa Gaardene og noterede det Kvæg, som var truffet paa fremmed Omraade; det skete med en Kridtstreg paa en Bjælke i Stalden.

En *Vægter* havde Byen ogsaa, men kun om Vinteren. Det var mest nogle værre gamle Stødere (som Chresten Ane, æ gammel Tækker osv.). Var *Vægteren* i Østerbyen, havde han sikkert ikke mærket en Brand i Vesterbyen. Men Byen havde indrettet et lumsk Kontrolsystem. I hver Byende hos Jacobsen og hos Peter Jessen (Møller) var der en Klokke (et Ur), som ovenpaa havde en rund Skive med 12 Rum, et for hver Time. Til denne Klokke gik et Rør gennem Muren, og gennem dette Rør maatte *Vægteren* lade et »Løbbes« løbe. Dette »Løbbes« gik saa i det til Timen passende Rum (Gaardens Karl kunde dog underkøbes til at passe »Klokken«, mens *Vægteren*, især ved Nytaars-tid, fik sig en ekstra Grog eller Puns. H.). *Vægteren* passede ogsaa paa, at Faarene om Vinteren ikke gik paa den nye Rug. Snappede han nogle Faar, saa kom de i »æ Hellet«, af hvilket de maatte udløses med 10 Pf.

En mangeaarig *Vægter* var gamle *Christian Berntsen*, en bomstærk Karl, som havde gjort Tjeneste ombord paa »Niels Juel« 1864 ved Helgoland.

Han kom tit hjemme hos os om Aftenen og fortalte gerne om Helgoland. »Ja«, sagde Christian, »vi laa jo om Morgenen efter Slaget igen parat til at tage mod Prøjserne og Østerrigerne, men de vovede ikke at komme«. — *Vægteren* blev valgt paa Byens Regnskab, som blev fejret med Spise og Drik. Gendarmen var ogsaa til Stede, af hvilken Grund ved jeg ikke. Det kom til Klammeri, og det endte med, at Christian rev Sabelen fra Gendarmen og kastede ham ud. Gendarmen har sagtens heller ikke været nøgtern.

Byens offentlige Anliggender blev forhandlet paa »Gaden«. Dette maa ikke forstaas bogstaveligt. »Gaden« betød Forsamling, som blev afholdt et bestemt Sted, i min Barndom i mange Aar hos L. B. — Skulle folk, d. v. s. Bønderne, til »Gads«, saa blev Gadestokken, en lille Jernstang med en Ring i, sat i Gang. Den gik fra Gaard til Gaard

og endte igen hos L., hvor Bønderne saa kom om Aftenen. L., var et godt Menneske, men meget fordrukken og sad næsten altid nede ved Chresten Jansen (paa Kroen). Engang var der en Sangerinde der, og L. gav hende en Daler, naar hun vilde digte en Vise om hans Gaard.

Den lyder saaledes:

I Byen Rends der staar en Gaard / den ældste som man vistnok kender
Et Træ vel lige gammelt staar endnu / ved Gaardens nordre Længe,
og Gaarden selv beboes af / et værdigt gammelt Ægtepar.

Som disse tvende Ægtefolk / nu nærmer sig mod Livets Ende;
saa staar og Træet som en Tolk / det til Forgængelighed kender,
thi af dets fordums Herlighed / man nu kun svage Spor kan se.

Engang et voldsomt Tordenvejr / den hele By og Omegn truer,
selv stod dengang det gamle Træ / og hæved' sig mod Himlens Buer,
da Lynets Straale brat nedfor / og splintred' Træet til dets Rod.

En anden Gang en heftig Storm / en Skypump' over Byen førte,
da hørtes der et voldsomt Brag / og med et Brag, som overdøved
alt andet, blæste dengang ned / af Træet da en mægtig Gren.

Men begge Gange Gaarden staar / helt uskadt, Træet det beskytter,
og da udbrød de gamle to /: Vort Træ (ej) skal Menneske ved (?)
flytte,

og er dets Stolhed end forbi / vor gamle ser en Trøst deri.

Vort Barn har Herren kaldt til sig / ej nogen Arving mer' vi ejer.

Vi nærmer os vort Endeligt / som fremmed vil vi Træet plejer.

Og naar vi kaldes bort herfra / da det nu nærmer sig sin Grav.

da vil (vist) vort gamle elskte Hjem / af fremmed Haand den grumt
nedbryder,

den unge Slægt ej mindes dem / som her i Stilhed haver levet,

da vil vort Spor snart slettes ud / om eet dog vil vi bede Gud.

Her i vort Hjem var Mødested / for Byens Mænd, som skulde samles,
i mer end eet Aarhundrede / Gid til et Minde om de gamle,

naar alt der pranger en nye Gaard / Gid Mødestedet blive maa.

Nedskrevet af Ludvig Støcker.

Sangen var vel mest en forherligelse af Træet, som jeg godt har kendt. Visen er i Heinrich Nicolaisens Besiddelse). — L. B. var en Mand, man regnede med, og han var en betroet Mand, f. eks. skulde der hentes Kager ved Bageren, og havde man L.B.'s Stok, »Bismarck«, med at vise frem, kunde man faa Varerne paa Kredit. H.)

I min Barndom levede i Rends en Pranger E. H., som handlede med Faar og simple Kreaturer. Han var altid kørende i en gammel Fjedervogn, forspændt med en simpel Krikke. Han var Kvartalsdranker og blev ofte længe borte, saa han blev eftersøgt. For Resten havde

han Vid. En Dag kom han halvfuld ind paa Saksborg Kro. Den gamle, pæne Ingvert Iversen skænkede ikke for fulde Folk og holdt en Straffeprædiken for E. Han endte med at sige: »Ja, E., det er noget galt med dette Brændevin, du kommer nok ikke i Himmelen«. (Ingvert talte Tøndringer-Dansk). Nu maa bemærkes, at Ingvert — dengang gaves ikke hugget Sukker (Styksesukker), sad og »knæppede« Hatsukker i smaa Stykker med en Tang. Disse Stykker faldt meget smaa ud, der var bekendt, rettere berygtede, for deres Lidenhed. E. svarede: »Jeg tror for Resten heller ikke, at vi skal træffes deroppe; thi De kommer — paa Grund af de smaa Stykker Sukker, som Folk faar her i Kroen, lige saa lidt derind som jeg«.

TRE SMAA LIVSBILLEDER

I min Barndom levede i »æ Armhus« et Fattiglem ved Navn Per Mysken. Om Mysken var hans rette Navn, ved jeg ikke. Det maa have været en stor og stærk Karl før, nu var han kroget og bøjet af et langt Livs svært Arbejde. Han havde et mægtigt Hoved omgivet af hvidt Haar og Skæg. Han havde været bosat i Rends, men i mange Aar tjent i Vestergaard. Philip Bucka lod hele Gaardens Jorder mergle, og Per havde spredt al denne Mergel. Om Vinteren var han Røgter ved de 60 Stude i »Nørrebaasen«. Han var meget slagfærdig. En Dag hang han over den nedre Halvdør i Stalden og saa ud. Op mod Gaarden kom H. P. Klagenberg (se senere) og A. Corneliussen, senere Klokker i Burkal. Begge havde ildrødt Haar og Skæg; de kom fra Nolde og vilde til Burkal. Da raabte Per: »Holdt, I to, I render jo Ild i Byen, saa røde som I er«. Per endte som sagt i »æ Armhus«, endte der sit arbejdsrige Liv i en trist og glædesløs Tilværelse uden egen Skyld, men der gaves jo ingen Alderdomsforsørgelse dengang. Slet havde de gamle det vist ikke, men en kærlig Omsorg var der vist ikke. En Dag, da jeg var i Vestergaard, høstede vi inde ved Skovhus og traf der Peter Dahnke ved Græsslaaning, han havde Per Mysken med, som nok kunde »hugge« lidt endnu. Peter gav en Puns, og det hjalp ogsaa lidt. H. P. Klagenberg gav sig straks med Per og spurgte, hvordan han havde det paa Fattiggaarden. Med et smørret Grin sagde Per: »Vor Far er god, men vor Mor har jeg aldrig set le«. Hans Peter gav saa ogsaa en Puns eller to til Per som Tak for hans Mergel-spredning, hvorigennem Hans Peter endnu fik godt foder til Studene. — Per kom af og til til Rends for at hente »Udkradsning« til at skraa. Han havde sine visse Steder, bl. a. hos Thomas Jessen, og jeg er vis paa, at han, Stakkell, ogsaa fik lidt mere end »Udkradsning«. Jeg ser ham endnu med en stor Pose paa Ryggen. — Du gode gamle

Mand, af ingen mindes du mere, derfor satte jeg dig dette lille enkle Minde.

I Burkal levede en Mand, kaldet Jacob Bødker. Han boede i Vesterenden af Hans Thamsens Gaard, som han før ejede. Jacob og min Far tækkede sammen i mange Aar, og herfra lærte jeg ham at kende. Han var en stor, stærk Mand, en lille Kæmpe, med et vældigt Skæg, som næsten dækkede hele Brystet, og havde venlige brune Øjne. Brune Øjne er de bedste, plejede han at sige (mon han troede det?). Jacob troede ikke paa Bibelen, han var — som vore Forfædre for et Par Tusinde Aar siden — endnu Soltilbeder. »Alt kommer fra den blanke« (Solen). Skønt min Far var strengt bibeltroende, kunde de to gamle Fyre dog godt stemme overens, saa der bestod et godt Forhold mellem dem. Det kom ogsaa deraf, at min Far har været Soldat og oven i Købet med i Krigen. For Jacob var Soldaterstanden nemlig det højeste; han havde været Soldat i København, men var ikke med i Krigen, da han var ældre. Hvad min Far — i Jacobs Øjne — manglede paa det religiøse Omraade, det blev altsaa opvejet ved hans militæriske Dyder. Jacob var meget godt lidt paa Vestergaard, af hvilken Grund ved jeg ikke. Han var ofte indbudt til Middag og spiste inde hos dem selv, som man sagde. Jacob var ogsaa en stor Jæger og har maaske undervist Sønnerne paa Vestergaard i deres Ungdom i den ædle Jagtkunst. Jeg ved det ikke. Han havde to Bøsser hængende paa Bjælken i sin Stue, og han gav mig altid — til min store Glæde — Tilladelse til at knalde løs med en Fænghætte. Som sagt, en Mand, der ikke havde været Soldat, var i Jacobs Øjne kun et anden Klasses Menneske. Da det lakkede mod Enden, kom Pastor Momsen over til Jacob for at forberede ham til Døden (det skulde han efter min Mening have gjort før, i de mange Aar, de havde været Naboer). Da Præsten havde snakket lidt, spurgte Jacob stilfærdigt: »Jeg vilde gerne spørge Dem, Hr. Pastor, om De er øvet?« »Hvad mener De dermed?« Jacob svarede: »Har De været Soldat?« Hertil maatte Præsten sige: »Nej«, og bemærkede, at det ikke passede sig med hans Embede. Saa kunde Jacob ikke holde sig længere, men udbrød: »Ja, saa tør De, Fanden hug stejle mig, ikke mere tale til mig«. Præsten vendte sig forfærdet mod Døren og gik, mens gamle Jacob alene vandrede heden uden Præstens Forbøn op til Solguden, sit sande Op-hav efter hans Mening.

Som jeg før har skrevet, tjente jeg 3 Somre i Vestergaard. Der havde vi en gammel tro Karl ved Navn Hans Peter Hansen. Marcus Bucka og andre kaldte ham Hansen for ikke at forveksle ham med en anden Hans. Hans Peter fodrede de 60 Stude om Vinteren med stor Troskab og tog ogsaa om Sommeren sin Part af Arbejdet. I sine

unge Aar havde Hans Peter haft en Gaard i Lund, som han i et Par glade Aar satte overstyr. I min Tid havde han et jordløst Hus i Ud-kanten af Burkal og ernærede sig i al Beskedenhed. Han var noget af en Filosof, tog Livet, som det var, og gjorde sig undertiden lystig over sig selv. Naar han i Spøg blev spurgt om Navn og Besiddelse, svarede han: »Mit Navn er Hans Peter Prægerade Hansen Alfentin Klagenberg zu Marienhof eller Katskægpold«. Hvordan han havde faaet dette Sammensurium sammensat, ved jeg ikke, blot at hans Kone hed Marie. Han fortalte om en Bonde i Lund (Navnet har jeg glempt), som havde to Børn, en Søn og en Datter. Om Aftenen ved Sengetid sagde Manden saa til Sønnen: »Gaa ud og stald, min Dreng«, og til Pigen: »Gaa nu ud og mej, din So«. Ja, Dannelse var der ikke stort af dengang! Hans Peter havde ogsaa været Soldat (Konstabel) i København og talte gerne derom. Han maa ogsaa ofte have besøgt Lokaler med Sang o. s. v.; thi han nynnede mangé Brudstykker af Sange ved sit Arbejde, f. Eks.: »Himmel, Jord og Helvede og 16 Elementer, alle hugne ud af Sten, Hest og Ko paa fire Ben, Mennesker paa tvende«. Eller: »Se til ham, den væmmelige Jøde, ham med den sorte Bakkenbart o. s. v.« Senere har jeg læst disse Linier i et af J. L. Heibergs Lystspil. Hans Peter fortalte ogsaa om et forkomment Digtergeni, som skal have levet i Burkal og digtet en Vise, som begynder: »Der skal ringes med Boutellier (Flasker), naar jeg bringes til min Grav. Tresindstyve fordrukne Kællinger gaar foran med Pos' og Stav o. s. v.«. Da »Digteren« døde, holdt Præsten en stærkt svovlet Prædiken, som han ogsaa begyndte med: »Ja, der skal ringes med Boutellier.« En af Karlene, Peter Marcussen eller Peter Greis, for Resten et meget net og ordentligt Menneske, havde en gammel frygtelig Fiskebens Lime staaende for sin Støvler. En Dag snublede en over dem og raabte en Paakaldelse af Mørkets Aand, hvad dette her var? »Aa«, sagde Hans Peter tørt, »det er blot Peter Greis Viksbost«. (Skobørste). Fortællingen lyder jo mat, man maa have hørt og set det. Det var rivende morsomt, omend undertiden rigelig drøjt. — Tak, gamle Hans Peter, du har vederkvæget mig mangen Gang og faaet mig hjerteligt til at le.

Et Gadenavn: I Vesterbyen i Rends gaar en Sti fra Søndergaden ned over Tinglefs Toft mod Nord. Denne Sti blev kaldt »Kræmmekrosti«. Navnets Udspring kender vist ingen. Jeg har tænkt meget over det og er kommet til følgende Resultat: Indtil Midten af forrige Aarhundrede laa Nord for Hans Hjulers (nu Christian Paulsens/Schmidtkes) gamle Gaard Bonnik Jansens Gaard med Kro og vistnok ogsaa Butik (Kræmmeri). Gaarden brændte dengang og blev opbygget ved Nordindgangen til Byen, hvor den sørgelige Rest endnu staar. Det var en

smuk Gaard i min Barndom. Denne Sti har Folkene fra Søndergaden benyttet, naar de vilde til Kros eller skulde til Høker, Kræmmeren, — Kræmmer- og Krostien — og paa den Maade er Navnet vist opstaaet. (Lige Syd for Grænsen hedder en Købmand endnu en Kræmmer. H).

NOGET OM OVERSANSELIGE TING

Gamle Chr. Berntsen (Manden fra »Niels Juel«) tjente et Par Aar hos Andreas Sørensen. Som gammel Ven af min Far kom han hyppigt ned til os om Aftenen for at holde Snak. Vort Hus laa ved den smalle Vej (æ Fort), som gik fra A. Sørensens Gaard ned til Nørregaden. En Aften fortalte Chr. Berntsen følgende: »Da jeg sidste Gang gik hjem, havde jeg en mærkelig Oplevelse. Jeg var kommet et lille Stykke op ad Vejen, saa kunde jeg ikke komme fremad, der var meget omkring mig af Mennesker, kort sagt et Mylder. Tilbage gik det heller ikke. Jeg forsøgte saa igen at komme sydpaa, og herved saa jeg i Vejret. Da saa jeg et mærkeligt Syn. Oppe paa Andreas's Toft, lige for Vejen, laa et smukt nyt Hus. Det forsvandt lidt efter, og jeg kunde igen gaa«. Jeg har hørt hans Fortælling. Hvad han har set, er jo Andreas's Aftægtshus, som først blev bygget efter Chr. Berntsens Død.

Som jeg før har fortalt, havde jeg en Broder og en Søster, som døde i en blomstrende Alder før min Fødsel. Da min Broder blev syg, var min Far ikke hjemme. Der blev sendt Bud efter ham, og han kom straks fra Blomsgaard, tror jeg. Hjemkommen havde han et Ærinde i Byen, og da han kom nær Huset, sad Toft's Hund paa Diget Vest for Huset og tudede uafbrudt mod dette. Min Far blev fyldt med bange Anelser, og et Par Dage senere døde Drengen. Saa var den lille 6-aarige Søster tilbage. Et Aars Tid senere kom min Mor en Dag ind i Dagligstuen, hvor hun mærkede en stærk Lugt af Terpentin, navnlig fra Kakkelovnen. Ikke længe efter blev den lille Pige syg og døde. Da Kisten blev bragt ind, satte Snedkeren den foran Kakkelovnen. Det var Terpentinlugten af Kisten, som min Mor havde mærket.

Min Oldefar gik en Dag til Tønder for at levere de færdige Kniplinger. Hjemad havde han Varer og Garn med. Manden var gammel, og Vejen til Fods var trang. Om Eftermiddagen ved den Tid, han plejede at komme, gik min Bedstemor ud for at se, om han kom. De boede i Dins's Aftægtshus (nu Rodenbergs), og hun saa ham komme nede ved Broen. Hun gik ind for at lave Maden i Orden, men Gamlingen kom ikke. Da han hen mod Aften endnu ikke var kommet, gik de ham i Møde og traf ham først, saa vidt jeg erindrer, ved Kirken

i en meget afkræftet Tilstand. De sagde ham, hvad de havde set, og da svarede han: »Ja, jeg har haft det meget svært i Dag, og ved den Tid, I siger, da kunde jeg snart ikke mere og ønskede saa inderligt: ak, om du blot var hjemme«. Denne Begivenhed er sand og er et Bevis paa det Fænomen, som Videnskaben kalder en spaltet (kløvet) Personlighed. En gammel Præst traf paa den Maade, engang han gik paa Toilet, sig selv siddende der, rigtignok i en anden Dragt.

Min Læge og gode Bekendt, Overlæge Dr. med. Th. fortæller følgende: »Paa det Sygehus, hvor jeg for mange Aar siden gjorde Tjeneste, blev der en Dag indlagt en Lokomotivfører, hvis Nerver var brudt helt sammen. Han saa ofte foran sin Maskine en lille graaklædt Mand staaende paa Skinnerne. Han fløjtede, men uden Nytte. Saa holdt han og vilde gaa hen til Manden. Dog, saa var Manden der ikke mere. Dette gentog sig flere Gange, og Lokomotivføreren kom paa Hospitalet, hvor hans Tilstand snart bedredes. Lægerne paabød ham at køre til, naar han igen saa Synet. Baneforvaltningen vilde gerne hjælpe og gav ham en ny Rute. Men hvad sker? Paa den første Tur var den graa Mand der igen. Lokomotivføreren kørte til, og nu var der virkelig en graaklædt Mand paa Skinnerne, og han blev kørt over. Det mærkelige ved denne Tildragelse er jo, at Forvarslet ikke knyttede sig til Stedet, hvor Overkøringen fandt Sted, men til Manden, som udførte denne.

I Aaret 1842 brændte P. Jacobsens Gaard i Rends. I denne Nat saa min Bedstemor, som boede i Sidebygningen i den Gaard, som Andersen engang havde ved Siden af Hans Hjuler, oppe paa den anden Side af Gaden Brænderiet og Pakhuset og andre Bygninger med høje Vinduer og Døre. Brænderiet oplevede hun, men hun sagde altid, der kommer meget mere, og deri har hun faaet Ret.

Min Anskuelse m. H. t. disse Syner er helt positiv. Jeg tror derpaa. Der gives ikke noget metaphysisk eller overnaturligt; thi vi Mennesker kan slet ikke komme ud af Naturens Omraade. Hvad vi betegner med »Spøgelser« o. s. v., er Syner eller Aabenbareelser i den naturlige Verden, som ligger uden for vore Sansers Rækkevidde. Hvordan det hænger sammen, ved vi ikke, men der er noget deri, naar Digteren siger: »Store Begivenheder kaster deres Skygger forud.«

ET S A G N

I Rends troede man i gamle Dage fuldt og fast paa, at der boede Underjordiske i »Belhy«. Manden fra Pebersmark gik en Aften hjem fra Rends og saa en Mand gaaende foran sig, med hvem han gerne vilde have Følgeskab, men han kunde ikke indhente Manden. Ankommen til »Belhy« bøjede Manden ned ad Marken mod Højen — og

var borte. — Fra »Belhy« fortælles ogsaa det Sagn, som fortælles fra andre Egne, om Konen i Rends, som blev hentet til »Belhy« for at hjælpe Bjergmandens Kone i Barnsnød. Hun hjalp, blev godt beværtet og fik den sædvanlige Betaling bestaaende af en Kurv med Spaaner. Foragteligt kastede hun det hele paa Marken. Hjemkommen fandt hun hængende i sit Skørt et Spaan af det pure Guld. Hun ilede tilbage for at hente den kostelige Løn, men den var naturligvis borte.

Et andet virkeligt smukt Sagn er det om Fiskeren fra Rends, som reddede en Medbejler fra Drukning i Strømmen og derved stødte et Øje ud paa Medbejleren. Denne klagede over Fiskeren og forlangte Skadeserstatning (Øje for Øje og Tand for Tand). Herredsfogden i Hajstrup kunde ikke finde ud af Sagen og red paa Domsdagen til Tønder uden at have taget nogen Beslutning. Paa Jejsing Banke sad nogle Fyre paa Grøftekant, den ene med Bind for det ene Øje. Herredsfogden spurgte dem, hvad de legede. Svar: Vi holder Ret over Manden fra Rends. Herredsfogden spidsede Ører og vilde vide Dommen. Ja, den tilskadekomne skal springe i Aaen paa samme Sted, hvor Ulykken skete, og kan han saa redde sig uden fremmed Hjælp, saa skal Fiskeren bøde. Dommen blev saaledes afsagt. Paa Hjemvejen forhørte Dommeren sig om Drengene, og til sidst blev det aabenbart, at det var Nisserne eller de Underjordiske i Jejsing Banke, som havde været paa Færde. Da Dommen blev fuldbyrdet ved Rends Aa, druknede Kæltringen, som ikke kunde svømme, ihvorvel han havde bundet et Par Svineblærer om Livet. Enden god, alting godt.

Gaarden *Pebersmark* bestod indtil 1842 af 2 Gaarde, som laa saa tæt op mod hinanden, at en Mand knap kunde gaa mellem dem. I det nævnte Aar brændte begge Gaarde. Sønnen paa den vestre Gaard, den gamle Hans Peter Asmussen, som senere byggede Ny Pebersmark, giftede sig med Naboens eneste Datter, og saa byggede man kun een Gaard. Manden paa den østre Gaard hed Jacobsen og var i Familie med J. i Rends og Jynde vad. Naar han kørte gennem Rends, gik det i vildt Firspring, saa Konen knap kunde holde sig paa Vognen. Han kørte sine rasende Heste uden Mellemløst eller Krydstømme. Jacobsens Tømme var et Reb, som var fastbundet paa Ydersiden af »æ Ho'law«, og saa var Indersiden af begge »Ho'lawer« sammenbundne med et Reb. Men saadan har vist ogsaa andre Bønder kørt.

L I D T O M » H Y G I E J N E « O G S Y G D O M S - » H J Æ L P «

Hygiejnen stod paa et lavt Stade i gamle Dage. Kun velhavende Bønder brugte Læger. Almuen døde mest uden Lægebehandling. Sygdomme blev behandlede med Sympathi- og Husraad, og det er utro-

ligt, hvilke Midler, der blev brugte. Aareladning og Kopsætning var meget hyppige. At det gik godt og ikke kom til Blodforgiftning, er et Under; thi Ladejernet (Snepperen) var rustent og blev aldrig desinficeret. Konen, som udførte Operationen, tørrede Jernet af i Forklædet efter Brugen. Min Far lod sig i 20 Aar aarelade 2 Gange om Aaret og blev 81 Aar.

Nu en lille Begivenhed, som jeg oplevede sammen med Povl Hjuler. Vi var i Marken og kom ind i »æ La'j« til A. E. Hans Kone hed Stine. Vi kom ind i Stuen, som havde indelukte Senge, og her laa Manden i Halvmørket med Bagen paa Sengekanten med 6 Glaskopper paa Enden. Konen sad der og ventede paa Resultatet, efter at have udført Operationen, at der kom Blod i Kopperne, saa de kunde aftages. Det var meget grinagtigt, men vi lo ikke. I Dag havde jeg bestemt gjort det.

Min Far kom en Dag forbi Huset, som nu tilhører Mathias Thøg. Paa Grønningen foran Huset laa Kommuneforstander Hans Høist paa Ryggen, og Smeden knælede paa hans Bryst og trak ham en eller flere Tænder ud med en Knibtang fra »æ Smirre«. — Et Eksempel paa Sympathikur: Man graver en Græstørv (Sait) om Aftenen inden Solnedgang, hvert Spadestik mod Solen. Under Græstørven trækkes et Barn, som har engelsk Syge (Rakitis). Tørven bliver lagt til Rette og gror fast igen, og Barnet skal blive sundt. Kuren blev i min Ungdom gjort i Rends af en virkelig klog og dannet rig Familie, men jeg nævner ikke Navnet.

IGEN EN ORIGINAL

Det er Lille Ane, som i Virkeligheden hed Chresten Hansen, men ogsaa blev kaldt Chresten Høist efter sin første Kone, som stammede fra den bekendte Familie Høist. Chresten var Jyllænder og talte lidt efter Skriften, han var ikke dum og skal som ung have været en køn Karl. Han giftede sig altsaa med en i Høist og fik et godt Børnekuld. Men saa døde Konen, og Chresten giftede sig med Katharina Skorstensfejer. Der kom en Del Børn, og Pigerne, som alle — vist paa een nær døde — fik Navnet Ane, og Chresten fik ogsaa Navnet Ane. Da en lille Ane var død, gik vi Drengene ind til Chresten for at se Liget. Vi blev ført ind i et lille Aflukke til det lille afsjælede Legeme. Chresten begyndte højtideligt: »Ja, Drengene, hvad I her ser, er Støv, men Aanden o.s.v.« Saa gik vi ud paa vore jernbeslaaede Træsko. — Chresten var Vægter, han kunde synge og sang de gamle danske Vægtervers paa Gaden til hver Time om Natten. En Dag traf Chresten Præsten, det var vist Pastor Grauer, som var en meget venlig Mand. Chresten vilde vide, om det var Synd at drikke en Snaps. Præsten: »Det

er ikke uden videre at bestemme, men jeg vil gerne fortælle det lidt udførligt. For nogle Aar siden drak jeg en Dag en Snaps til min Frokost efter at have været en Tur til Marks, og den smagte mig godt. Efter en kort Tids Forløb havde jeg Appetit paa nok en og drak den, men det var ikke nok hermed, jeg fik Lyst til og Smag paa den tredie. Da sagde jeg til mig selv: Dette gaar ikke. Du bliver en Dranker, og jeg holdt op med Snapsen. Saadan er det Chresten, det er sikkert ikke Synd at tage en Snaps, men det er farligt; thi Brændevinen kræver altid mere.«

Chresten drog saa fra Rends til Burkal, hvor han boede i Lorensens Omhus. Paa denne Tid var hans Datter hjemme fra Amerika paa Besøg; hun var godt stillet og hjalp de gamle meget, men hun var meget from. Naar hun var ude, lagde Chresten Biblen paa Bordet og saa af og til ned mod Kirken, om Marianne kom. Var hun i Syne, gik Chresten ind og satte sig ved Bordet og læste i Biblen. En Dag sagde hans Kone i Datterens Nærværelse: »Vil du have en Puns, Chresten?« Chresten: »Nej lille Katharine, lad os hellere købe Brød for Pengene«.

L I D T M E R E O M » H Y G I E J N E «.

Om Efteraaret og Vinteren maatte Faarene løbe frit omkring paa Marken, kun maatte de ikke gaa paa de unge Rugmarker. En Gang om Ugen, Lørdag Eftermiddag, gik vi Drengene ud i Marken for at »se« til Faarene. Det var en Fest; thi man satte Ild paa og røg Pibe. Inden Faarene blev løsladt, fik de som forebyggende Middel mod altmuligt Ondt et Fingerbøl Terpentin. Det var et temmelig skrap Middel. Nu havde Lille Jes, »Jes Pin æ Hund«, vel nok den Overbevisning, at naar noget ikke skadede Faarene, saa kunde det gavne Menneskene. Naar han var upasselig, tog han derfor en Skefuld Terpentin. Han anbefalede ogsaa denne »Medicin« til alle og enhver. Min Mor lod sig overbevise og tog Terpentin mod Svimmelheden, som kommer i Alderdommen. Jeg spurgte en bekendt Læge om denne »Kur«. Han sagde, at i helt gamle Dage for over 100 Aar siden havde Lægerne ogsaa brugt Terpentin mod denne Sygdom, men nu ikke mere; thi nu havde man bedre og ikke saa helt ufarlige Midler som »Terpentinulle«, som gamle Jes sagde.

N U E N H I S T O R I E F R A J Y N D E V A D

Paa Andersens Gaard i Rends, hvor min Far blev opdraget, levede en pæn gammel Mand ved Navn Lorens (med Betoning paa sidste Stavelse). Han var af Familien Toft i Jyndeved, som senere arvede Gaarden i Rends. Gamle Lorens holdt meget af min Far, som var en

opvakt Dreng, og forærede ham en smuk Hammer, som vist havde været brugt til Hestebeskoning. Nu efter 120 Aar har gamle Lorens Ordet: »Øst for Byen Jyndevad i Sandpoldene laa for 200 Aar siden Byens Smedie. I gamle Dage var det strengt forbudt at flaa selvdøde Dyr og navnlig Heste. Døde et Dyr, fik Rakkeren i Tønder Besked, og han kom saa og flaaede Dyret og begravede Kroppen. Huden tilhørte Rakkeren, som vel ogsaa fik et lille Pengebeløb. Ordentlige Folk rørte for Resten ikke gerne ved et Aadsel. En Dag laa nu en gammel Krikke død i Poldene nær Smedien. Rakkeren var nu kommen for at øve den sidste Venskabstjeneste mod det gamle Helmus. Da opdagede han, at Skoene var aftagne, og intet laa ham nærmere end at tro, at Smeden var Gerningsmanden (maaske havde Rakkeren ikke helt Uret; thi Hestesko var den Gang noget, som havde Pengeværdi). Rakkeren var til Hest og red nu hen til »æ Smirre« og forlangte Skoene. Smeden nægtede at kende noget til disse, og det kom til et svært Skænderi og Klammeri. I Løbet af dette truede Rakkeren med at stikke sin Kniv i Dørkarmen over Indgangen; thi saa var hele Huset »uærligt«. Rakkeren stod truende med Kniven i Haanden og vilde stikke til. I sin højeste Nød rev da Smeden en glødende Jernstang ud af Ilden og sprang hen mod Rakkeren og jog det glødende Jern mellem Hestens Bagben og lovede ogsaa Rakkeren en Omgang; men denne jog i fuldt Firspring ud gennem Byen og blev ikke set mere.«

EN »UNDERVÆT« I RENDS

Mine Sønnikes Datter Trinse var en lille Dværg med et stort Hoved. Hun var naturligvis ingen »Undervæt«, som hun blev kaldt, eller Skifting, men en stakkels Vanskabning. Jeg saa hende sidste Gang, jeg var i Rends paa Besøg. Da gik hun med Tæring. Den lille Stakkel græd, som hun var pisket, og sagde: »Bernhard, jeg ser dig aldrig mere«.

Foranstaaende Erindringer er af Bernhard Hansen nedskrevne i Begyndelsen af Aaret 1950. Der er kun foretaget meget faa og uvæsentlige Ændringer i Afskriften. Jeg har indskudt nogle faa Paranteser, og disse er da mærkede H.

H. C. Hummeluhre.

Et par hjemmetyske røster i anledning af stændervalget i 1860

Af Hans Vald. Gregersen

I tiden mellem de to slesvigske krige begyndte tyskheden igen så småt at rejse hovedet, efter at choket over den danske våbensejr i 1850 havde fortaget sig noget.

Dette mærkedes også de få steder i Nordslesvig, hvor hjemmetysk-heden havde fået tilslutning i videre kredse. I Rabsted sogn gav stændervalget i 1860 således anledning til en episode, der en overgang op-tog sindene stærkt på denne egn.

Nu skal der forudskikkes, at de politiske forhold på den tid ingen-lunde var demokratiske efter vor tids begreber. Grundloven af 5. juni 1849 havde ingen gyldighed i hertugdømmet Slesvig, og valgene til stænderforsamlingen i Flensborg var hverken hemmelige eller lige for alle landets indvånere, eftersom kun de større ejendomsbesiddere i by og på land havde adgang til stemmeurnerne. Så mærkeligt det end ly-der for nutidsøren, stiftede sønderjyderne først bekendtskab med den almindelige valgret ved det af Bismarck forordnede valg til den nord-tyske rigsdags grundlovgivende forsamling i 1867!

Ved stændervalget i 1860 kom det derfor offentligt frem, at sogne-fogeden for Rabsted sogn, *Anthoni L. Thomsen* fra Hynding, havde stemt tysk. En sådan illoyalitet imod det herskende Styre kunne na-turligvis ikke tolereres, navnlig da ikke efter datidens begreber om, hvad der sømmede sig for offentligt ansatte bestillingsmænd.

Amtmand Heltzen i Aabenraa bad derfor sin kollega i Tønder, grev Brockenhuus-Schack, om at tage affære, da Rabsted lå i dennes em-bedsområde, ligesom dagbladet »Dannevirke« stærkt beklagede, at noget sådant var muligt. Følgen blev da også, at den tysksindede sognefoged umiddelbart derefter modtog sin afsked.

I et indlæg i det dengang også i Nordslesvig meget udbredte tyske blad »Itzehoer Nachrichten« har *Anthoni L. Thomsen* besværet sig over de danske myndigheders optræden. Vi skal her bringe en over-sættelse af Artiklen, som han forøvrigt først havde søgt optaget i »Dannevirke«.

Hynding, Rabsted sogn, den 12. december.

Stændervalget i 4. landdistrikt, hvortil sognene Rabsted, Bylderup og Tinglev i Tønder amt hører, har den 6. og 7. nov. d. å. fundet sted i Aabenraa. I den mening, at valget var frit, stemte jeg efter bedste overbevisning på d'hr. gdr. P. Hinrichsen i Terp og H. B. Nissen i Undelev, begge her almindeligt kendte og agtede mænd, såvel hvad angår deres karakter som deres intelligens.

Otte dage efter valget modtog jeg ganske uventet fra Tønder amts- hus min afsked som sognefoged, uden at der var angivet nogen grund til denne adfærd. Rygtet herom nåede hurtigt ud i hele sognet, og overalt var man nysgerrige efter at få at vide, hvad jeg vel havde for- bruddt.

At jeg fik min afsked, var mig just ikke ubehageligt, da jeg godt et år tidligere, uagtet min protest, endog hos ministeriet, var blevet tvun- get til at overtage denne bestilling. Min afskedigelse var mig altså me- get velkommen, men det var mig ubehageligt at se mig stillet i et tve- tydigt lys; jeg måtte derfor have nærmere oplysning.

Dagen efter rejste jeg derfor til Tønder. Først henvendte jeg mig til herredsfogeden. Han kendte intet til sagen og undrede sig ikke lidet over denne mærkelige afskedigelse. På amtsstuen, hvor jeg havde ærinde, kunne jeg heller ingen oplysninger få.

Herpå gik jeg direkte til amtshuset og bad vor amtmand, grev Brockenhuus-Schack, meddele mig grunden til min afsættelse. Greven gav det naive svar: »at min afsættelse var fremkaldt af, at jeg ved det stedfundne valg havde stemt på d'hr. Hinrichsen og Nissen«. Jeg spurgte naturligvis, om valget ikke havde været frit, hvorpå jeg mod- tog svaret: »Ganske vist for private, men hvad den sognefoged angår, der havde vist et sådant sindelag, så kunne han (amtmanden) ikke bruge denne«, — og hermed var audiensen til ende.

Selv om jeg også er tilfreds med min afskedigelse, så er jeg dog ikke helt tilfredsstillet med hensyn til de mænd, hvem jeg gav min stemme, idet jeg synes, at amtmanden indirekte har sat en plet på dem, trods det at de ikke blot er optaget i valglisten, men de afgivne stemmer på dem er også protokolleret og bagefter offentligt publiceret. Det tyder dog på en mærkelig inkonsekvens.

Iøvrigt overlader jeg det til den tænkende læser selv at fælde en dom over Slesvigs forfatning og navnlig over vor stænderinstitution og det så meget priste frie valg, trods hvilket folket på denne måde bliver terroriseret. —

Netop nu hører jeg, at sandemand Mathias Jensen i Hellevad sogn også har modtaget sin afsked af en lignende årsag.

A. L. Thomsen.

Helt ned til det fjerne Australien nåede rygtet om denne affære, idet en ung rabsteder, Calle Cornelsen, der åbenbart som så mange andre var blevet hidlokket af de store guldfund i 1850'erne, læste følgende i et brev fra sin mor (dateret Rabsted 4. jan. 1861):

»I den sidste Tid har der været megen Hurlumhei her i Anledning af Stændervalgene, hvorved Folket lokkedes, truedes og terroriseredes for at faa dem til at vælge paa dansksindede Kandidater, og det vilde dog ikke ret lykkes. Anthoni i Hynding blev afsat som Sognefoged, fordi han tilligemed de øvrige Rapsted Sogner valgte paa D. Hinrichsen i Terp og Landmaaler Nissen i Undelev. Vi har i Sommer faaet en ny Amtmand, en Grev Brockenhuus-Schack fra Sjælland, og som det lader til gaar han i Kammerherre Heltzens og Herredsfoged Kjers Ledebaand. I Tønder lykkedes det med megen Anstrængelse at faa Farver Diemer valgt til Deputeret og en dansk Købmand i Højer til Suppleant. Det er baade morsomt og ærgerlig i denne Tid at læse Bladene, thi »Dannevirke« praler med Danskhedens Opblomstring i Tønder Amt og »Itzehoe Nachrichten« fortæller derimod bredt og bart, hvorledes Folket terroriseres. Anthoni har ogsaa fuldstændig fortalt sin Historie i det sidste Blad, der virkelig har gjort megen Opsigt overalt. Det holder svært at faa en ny Sognefoged. Gendarmerne har været omkring ved de saakaldte loyale her i Sognet, men ingen fortrøster sig til at overtage Embedet.« —

Helt så galt gik det nu ikke. Rabsted havde i de sidste par år før 1864 en god dansk mand til sognefoged, men herom vil der kunne læses nærmere i S. årb. 1953, hvor de nationale forhold i Slogs herred findes behandlet.

Spøgeri og anden Overtro (Als)

Ved J. Raben

„Thorstenen“ ved Sebbelev Strand.

Ved Stranden ud for Sebbelev Skov ligger en stor Sten, som er sprængt i flere Stykker. Dertil knytter sig følgende Sagn.

Thor og Havguden kunde ikke enes om, hvem der udfoldede de største Kræfter. Denne Strid fik til Følge, at Havguden, der ikke kunde komme op af Vandet, begyndte med at kaste store Stenblokke efter Thor, der stod inde paa Strandbredden. Da Havguden ikke kunde kaste Stenene længere end til Strandkanten og derover maatte høre paa Thors Haanlatter, brød han ud i Raseri og overdyngede Thor med de værste Skældsord. Denne kastede sin Hammer efter en stor Sten, der laa ved Siden af Havguden. Havguden forsvandt i Havet, men Stenen sprængtes i flere Stykker. De ligger endnu i Vandet nær Strandkanten, og Folk paastaar, at Lynet aldrig vil træffe den Sten, som Thors Hammer én Gang har kløvet.

(Medd. L. Ecklon, Augustenborg, 1912).

En fyrstelig Gave.

Pastor Johannes Monrad i Ketting (1653—1682) skriver i Kirkebogen:

„Anno 1672 forehrede hendes Durchloniht dend højbaarne Fyrstinde Augusta, Hertuginde til Slesvig Holstejn, Gräfinde til Oldenburg og Dalmenhorst, residerende paa Augustburg: En Messehagel med tre Diamanter paa, saa voll et nytt Altar-Duch og Klæde aff Atlasch med brede Guld och Sølfspitzer paa, til Ketting Kierche. Gud Velsigne Hendes højförstl. Durchl. tgmelig och ewig.“

Hertuginde Augusta var Hertug Ernst Günthers Gemalinde. Hun var Datter af Hertug Philip af Glyksborg og født paa Glyksborg d. 27. Juni 1633. Det var efter hende, Hertugen gav sit nye Slot Navnet Augustenburg. Hun døde d. 26. Maj 1701 og blev b'sat i Gravkapellet paa Sønderborg.

FORVARSEL

Før første verdenskrig var min far senere lagerarbejder Chresten Christensen møllekusk på Ryes Mølle ved Haderslev, hvor mine forældre samtidig havde deres lejlighed i møllehuset. Lejligheden bestod af 3 værelser og køkken. Værelserne lå i række, således at køkkenet skilte soveværelset fra stuerne.

Aftenen den 20. februar 1909 straks efter, at far var kommet i seng, hørte han fra den længst borte liggende stue en underlig lyd, som blev der banket på en metalgenstand med en hammer, han stod straks op for at se efter, hvad det kunne være; men da han kom ind i stuen, var der intet at se, ligesom lyden nu var hørt op.

Næste morgen kom der telegram fra Kiel, hvor min mor opholdt sig, fordi min ældre bror, mine forældres dengang eneste barn, var indlagt på hospital der, med besked om, at barnet var død dagen før. Drengen blev lagt i en zinkkiste og overført til hjemmet i Haderslev, hvor kisten blev anbragt i den bagerste stue. Da far skulle slå kisten til, hørte han påny fra zinken den mærkelige metalklang, som han havde hørt den aften barnet døde; men som han ikke i de forløbne dage havde skænket nogen tanke.

Far, der døde i 1939, har mangan en gang fortalt mig om dette forvarsel, som havde gjort et stærkt indtryk på ham.

Olav Christensen.

Graasten Bank A/S

Kontortid 9--12 & 2--4
Lørdag 9--1
GRAASTEN

Snoghøj Gymnastik-
højskole
Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 - Vinterskole.
Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

**Sønderjyds
Tæppefabrik**

A. R. KJÆRBY A/S
HØJER

*

**Haslev
Gymnasium**

Kostskole for Dreng

Eksamensret til Mellemkole-, Real-
og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Hen-
vendelse til

Peter Kæstel
Rektor, Haslev

Bogtryk . Bogbind

Th. Laursens Bogtrykkeri

Jernbanegade 8 . Tønder . Telefon 2550*

Aktieselskabet

C. I. Christensens Papirhandel

ESBJERG

HEJMDAL

Landsdelens Blad

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

GRAM
KOLEANLÆG

Brødrene Gram A/S
Vojens

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)
(Grundlagt 1887)
KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon-
trollens selvvirkende Kontrol

Antager Frøavlere

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK OG EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup 13 og 18

Vestkysten

Syd- og Vestjyllands største Dagblad

**Graasten
Andelsslagteri**

A. Nielsen & Co. A/S.

Nykøbing Falster

Tønder Mejeri

telefon 186

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Tønder Landmandsbank A/S

Kontorer i Tønder - Skærbæk - Ballum - Brede - Brøns
Bylderup Bov - Frifelt - Højer - Tinglev - Visby

*Støt de
sønderjydske
Indsamlinger.*